

## O'ZBEKISTONDA ISLOMIY MOLIYA TIZIMINI

### RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI

**Doniyorova Moxinur Shohnazarovna**

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Iqtisodiy nazariya yo'nalishi

1-kurs magistri

**Annotatsiya.** Ushbu maqolada O'zbekistonda islomiy moliya tizimini rivojlantirishning dolzarbligi, uning iqtisodiyotni diversifikatsiya qilishdagi o'rni hamda moliya bozorini kengaytirishdagi imkoniyatlari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida islomiy moliyaning asosiy tamoyillari, jumladan, foizsiz moliyalashtirish, risklarni adolatli taqsimlash va real aktivlarga asoslangan bitimlarning iqtisodiy samaradorligi yoritib beriladi. Shuningdek, O'zbekiston moliya tizimiga islomiy moliyalashtirish mexanizmlarini joriy etishda mavjud institutsional va huquqiy muammolar aniqlanib, ularni bartaraf etish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqiladi. Tadqiqot natijalari islomiy moliya vositalarini joriy etish orqali investitsiyalar hajmini oshirish, kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini qo'llab-quvvatlash hamda moliyaviy inklyuziyani ta'minlash imkoniyatlari mavjudligini ko'rsatadi.

**Kalit so'zlar.** Islomiy moliya, islomiy bank, foizsiz moliyalashtirish, investitsiyalar, moliyaviy inklyuziya, kichik biznes, O'zbekiston iqtisodiyoti, moliya bozori, islomiy moliyalashtirish vositalari.

**Abstract.** This article analyzes the relevance of developing the Islamic financial system in Uzbekistan, its role in economic diversification, and possibilities in expanding the financial market from

scientific-theoretical and practical perspectives. The study highlights the main principles of Islamic finance, including interest-free financing, fair risk distribution, and the economic efficiency of transactions based on real assets. Also, existing institutional and legal problems in the implementation of Islamic financing mechanisms in the financial system of Uzbekistan will be identified, and proposals and recommendations for their elimination will be developed. The results of the study show that there are opportunities to increase the volume of investments, support small businesses and entrepreneurship, and ensure financial inclusion through the introduction of Islamic financial instruments.

**Keywords.** islamic finance, Islamic banking, interest-free financing, investments, financial inclusion, small business, Uzbekistan economy, financial market, Islamic financing instruments.

Kirish. Bugungi kunda jahon moliya tizimida muqobil moliyalashtirish mexanizmlariga bo'lgan ehtiyoj tobora ortib bormoqda. Xususan, islomiy moliya tizimi foizsiz moliyalashtirish, moliyaviy adolat va real aktivlarga asoslangan bitimlarga tayanishi bilan ajralib turadi hamda ko'plab mamlakatlarda barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda muhim omil sifatida e'tirof etilmoqda. Islomiy moliya tizimining joriy etilishi moliya bozorini diversifikatsiya qilish, investitsiya oqimlarini kengaytirish va moliyaviy inklyuziyani kuchaytirish imkonini beradi.

O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda moliya-bank tizimini isloh qilish, investitsiya muhitini yaxshilash va zamonaviy moliyaviy xizmatlarni joriy etishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Shu jarayonda islomiy moliya tizimini rivojlantirish masalasi ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Aholining muayyan qismi uchun foizsiz moliyalashtirish

xizmatlariga bo'lgan ehtiyoj mavjud bo'lib, ushbu ehtiyojni qondirish iqtisodiyotga qo'shimcha moliyaviy resurslarni jalb etish imkonini yaratadi.

Shu bilan birga, O'zbekistonda islomiy moliya tizimini joriy etish va rivojlantirish jarayonida huquqiy-me'yoriy bazaning yetarli darajada shakllanmaganligi, institutsional mexanizmlarning cheklanganligi hamda mutaxassis kadrlar tayyorlash masalalari dolzarb muammo sifatida namoyon bo'lmoqda. Mazkur holatlar islomiy moliya tizimining rivojlanish istiqbollarini ilmiy asosda o'rganish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishni taqozo etadi.

**Adabiyotlar tahlili.** Islomiy moliya tizimi masalalari xalqaro ilmiy adabiyotlarda keng o'rganilgan bo'lib, tadqiqotlar asosan uning nazariy asoslari, bank amaliyoti, huquqiy mexanizmlari hamda milliy moliya tizimlariga integratsiyalashuvi masalalariga qaratilgan.

Xorijiy olimlar tadqiqotlarida islomiy moliyaning fundamental tamoyillari chuqur ilmiy asoslangan. Jumladan, Muhammad Nejatullah Siddiqi islomiy bank faoliyatining nazariy modelini ishlab chiqib, foizsiz moliyalashtirish, foyda va zararlarni taqsimlash mexanizmi an'anaviy bank tizimiga muqobil barqaror model ekanligini asoslab bergan [1]. Uning ilmiy ishlari islomiy moliya nazariyasining metodologik asoslarini shakllantirishda muhim manba hisoblanadi.

Shuningdek, Monzer Kahf islomiy moliya vositalarining real iqtisodiyot bilan uzviy bog'liqligini ta'kidlab, ushbu tizim spekulyativ operatsiyalarni cheklashi va investitsiyalarning real sektor rivojiga xizmat qilishini ilmiy jihatdan asoslab bergan. Olim islomiy moliyaning ijtimoiy adolat va barqarorlikka yo'naltirilganligini alohida qayd etadi [2].

Islomiy moliya tizimining moliyaviy barqarorlikka ta'siri masalasi Abbas Mirakhor tadqiqotlarida chuqur tahlil qilingan. Uning ishlarida real aktivlarga asoslangan moliyalashtirish modeli global moliyaviy inqirozlar sharoitida islomiy moliya tizimining nisbatan barqarorligini ta'minlashi ilmiy dalillar asosida ko'rsatib berilgan [3].

Shuningdek, O'zbekiston olimlari ham islomiy moliya tizimi masalalarini o'rganishga alohida e'tibor qaratmoqda. O.Melikov [4], I.Yo'ldosheva [5] va X.Tillayev [5] kabi tadqiqotchilar mamlakatda islomiy moliya institutlarini rivojlantirish zaruriyati, huquqiy baza shakllanishi, shariat tamoyillarini milliy iqtisodiyotga moslashtirish masalalarini tadqiq etgan. Ularning izlanishlari O'zbekistonda islomiy moliya bozorining shakllanishi va rivojlanish istiqbollarini ilmiy asoslashga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, mahalliy tadqiqotlarda islomiy moliya tizimini joriy etishda mavjud muammolar, jumladan, normativ-huquqiy hujjatlarning yetishmasligi, kadrlar salohiyatining cheklanganligi hamda aholining moliyaviy savodxonligi pastligi asosiy to'siqlar sifatida qayd etiladi. Bu holat islomiy moliya tizimini O'zbekiston sharoitida bosqichma-bosqich, xalqaro tajribani hisobga olgan holda joriy etish zarurligini ko'rsatadi.

Umuman olganda, xorijiy va mahalliy iqtisodchi olimlar tadqiqotlari islomiy moliya tizimi O'zbekiston iqtisodiyotida moliya bozorini diversifikatsiya qilish, investitsiyalarni jalb etish va moliyaviy inklyuziyani kengaytirish uchun muhim imkoniyatlarga ega ekanligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, mazkur sohada chuqurroq amaliy tadqiqotlar olib borish zarurati mavjudligi adabiyotlar tahlilida yaqqol namoyon bo'ladi.

**Asosiy qism.** Islomiy moliya tizimi zamonaviy moliyaviy munosabatlarda muqobil va barqaror model sifatida shakllanib, foizsiz moliyalashtirish, real aktivlarga tayanish hamda foyda va zararlarni adolatli taqsimlash tamoyillariga asoslanadi. Ushbu tizim nafaqat diniy qarashlarga mos moliyaviy xizmatlarni taklif etadi, balki iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, moliyaviy inqirozlar xavfini kamaytirish va real sektorni qo'llab-quvvatlash imkoniyatlari bilan ham ajralib turadi. Shu bois, islomiy moliya tizimining rivojlanish istiqbollari O'zbekiston iqtisodiyoti sharoitida alohida ahamiyat kasb etmoqda.

O'zbekistonda so'nggi yillarda moliya-bank tizimini isloh qilish, bank xizmatlari turlarini kengaytirish va investitsiya muhitini yaxshilashga qaratilgan chora-tadbirlar izchil amalga oshirilmoqda. Ushbu jarayonda islomiy moliya tizimini joriy etish orqali moliya bozorini diversifikatsiya qilish, yangi moliyaviy instrumentlarni joriy etish va aholi hamda tadbirkorlik subyektlarining moliyaviy ehtiyojlarini qondirish imkoniyati mavjud. Ayniqsa, foizsiz moliyalashtirish mexanizmlariga bo'lgan talab kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlari orasida ortib bormoqda.

Islomiy moliya tizimining muhim jihatlaridan biri uning real iqtisodiyot bilan bevosita bog'liqligidir. Murobaha, mushoraka, mudaraba va ijara kabi moliyalashtirish shakllari ishlab chiqarish, savdo va xizmat ko'rsatish sohalariga to'g'ridan-to'g'ri investitsiya kiritishga xizmat qiladi. Bu esa moliyaviy resurslarning spekulyativ operatsiyalarga emas, balki real iqtisodiy faoliyatga yo'naltirilishini ta'minlaydi. O'zbekiston sharoitida ushbu mexanizmlar sanoat, qishloq xo'jaligi va xizmatlar sohasini moliyalashtirishda samarali vosita bo'lishi mumkin.

Shu bilan birga, islomiy moliya tizimini rivojlantirish jarayonida bir qator muammolar mavjud. Avvalo, islomiy bank va moliyaviy institutlar faoliyatini tartibga soluvchi alohida huquqiy-me'yoriy bazaning to'liq shakllanmaganligi ushbu sohaning rivojlanishini cheklab kelmoqda. Amaldagi bank qonunchiligi asosan an'anaviy bank tizimiga moslashgan bo'lib, islomiy moliyalashtirishning o'ziga xos jihatlari to'liq qamrab olmaydi. Bu esa islomiy moliya institutlari faoliyatini tashkil etishda huquqiy aniqlikni ta'minlash zaruratini yuzaga keltiradi.

Bundan tashqari, islomiy moliya sohasida malakali mutaxassislar yetishmasligi ham muhim muammo hisoblanadi. Islomiy bank mahsulotlarini ishlab chiqish, shariat talablariga muvofiqligini baholash va ularni amaliyotga joriy etish uchun maxsus bilim va ko'nikmalarga ega kadrlar zarur. Shu nuqtayi nazardan, oliy ta'lim muassasalarida islomiy moliya yo'nalishida mutaxassislar tayyorlash va malaka oshirish dasturlarini yo'lga qo'yish muhim ahamiyatga ega.

Islomiy moliya tizimini rivojlantirishning yana bir muhim yo'nalishi moliyaviy inklyuziyani kengaytirish bilan bog'liq. Aholining ayrim qatlamlari foizli moliyaviy xizmatlardan foydalanishni istamaganligi sababli bank tizimidan chetda qolib kelmoqda. Islomiy moliyalashtirish xizmatlarini joriy etish ushbu qatlamni moliya tizimiga jalb etish, jamg'armalarni iqtisodiyotga yo'naltirish va umumiy moliyaviy faollikni oshirishga xizmat qiladi.

Xorijiy mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, islomiy moliya tizimini bosqichma-bosqich joriy etish eng maqbul yondashuv hisoblanadi. Dastlab islomiy "oyna" (Islamic window) asosida an'anaviy banklar huzurida islomiy moliya mahsulotlarini joriy etish, keyinchalik esa mustaqil islomiy bank va moliya institutlarini tashkil etish mumkin.

Ushbu yondashuv O'zbekiston sharoitida ham moliya tizimiga keskin o'zgarishlarsiz moslashish imkonini beradi.

Umuman olganda, islomiy moliya tizimini rivojlantirish O'zbekiston iqtisodiyoti uchun qo'shimcha investitsiya manbalarini jalb etish, moliya bozorini diversifikatsiya qilish va iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash imkoniyatlarini yaratadi. Biroq ushbu imkoniyatlardan samarali foydalanish uchun huquqiy bazani takomillashtirish, institutsional infratuzilmani rivojlantirish va kadrlar salohiyatini oshirish muhim ahamiyat kasb etadi.

**Xulosa.** O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, islomiy moliya tizimi O'zbekiston iqtisodiyotida moliya bozorini diversifikatsiya qilish, investitsiya oqimlarini kengaytirish va moliyaviy inklyuziyani ta'minlashda muhim imkoniyatlarga ega. Foizsiz moliyalashtirish, real aktivlarga asoslangan bitimlar va foyda hamda zararlarni adolatli taqsimlash tamoyillariga tayanadigan ushbu tizim real sektorni qo'llab-quvvatlash hamda iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari O'zbekistonda islomiy moliya tizimini rivojlantirish uchun muayyan shart-sharoitlar mavjudligini ko'rsatdi. Xususan, aholi va tadbirkorlik subyektlari orasida foizsiz moliyaviy xizmatlarga bo'lgan talabning ortib borayotgani, investitsiya muhitini yaxshilashga qaratilgan davlat siyosati hamda xalqaro islomiy moliya institutlari bilan hamkorlik imkoniyatlari ushbu sohaning rivojlanishi uchun muhim omillar hisoblanadi. Shu bilan birga, islomiy moliya tizimini joriy etish jarayonida qator muammolar mavjudligi aniqlandi. Ular qatoriga huquqiy-me'yoriy bazaning yetarli darajada shakllanmaganligi, institutsional infratuzilmaning cheklanganligi

hamda malakali mutaxassislar yetishmasligini kiritish mumkin. Mazkur muammolarni bartaraf etish islomiy moliya tizimini barqaror va samarali rivojlantirishning muhim sharti hisoblanadi.

Umuman olganda, O'zbekiston iqtisodiyotida islomiy moliya tizimini bosqichma-bosqich joriy etish va rivojlantirish maqsadga muvofiq bo'lib, bu jarayonda xorijiy tajribani milliy iqtisodiyot xususiyatlarini hisobga olgan holda moslashtirish zarur. Islomiy moliya tizimining izchil rivojlanishi iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlash, moliyaviy barqarorlikni ta'minlash va aholining moliyaviy faolligini oshirishga xizmat qiladi.

### **Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Siddiqi M. N. *Islamic Banking and Finance in Theory and Practice*. – Jeddah: Islamic Research and Training Institute, 2006. – 187 p.
2. Kahf M. *Islamic Finance: Principles and Practice*. – Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2015. – 214 p.
3. Mirakhor A., Zaidi I. *Islamic Finance and the Global Financial System*. – Singapore: John Wiley & Sons, 2017. – 286 p.
4. Melikov Otabek Maxmadaminovich, Nizomova Mehrangiz Jamoliddinzoda ISLOMIY MOLIYA VA O'ZBEKISTON MOLIYA TIZIMIDA UNDAN FOYDALANISH ISTIQBOLLARI // JMBM. 2022. №3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/islomiy-moliya-va-o-zbekiston-moliya-tizimida-undan-foydalanish-istiqbollari> (data обращения: 07.12.2025).
5. Yo'ldoshev I., X.Tillayev. O'zbekistonda islom banklarini tashkil etish zaruriyati va rivojlantirish imkoniyatlari. // Scientific

**МЕЖДУНАРОДНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ ОБРАЗОВАНИЯ, ИССЛЕДОВАНИЙ И  
ИННОВАЦИЙ**

| 2026 Самара, Российская Федерация

Journal of “International Finance & Accounting” Issue 2, April 2023.

ISSN: 2181-1016